

Зависности од процене, Кина може да издржава између 750 и 950 милиона људи – цифре превазиђене шездесетих, односно седамдесетих година 20. века. Становништво Кине обухвата петину светског становништва, са само седам процената светског обрадивог земљишта, од чега је много слабог квалитета. Њена густина насељености је три пута већа од светског просека без одговарајућег дела у светским ресурсима.

Крајем осамдесетих година 20. века један кинески научник описао је своју земљу следећим речима:

“Површина територије по становнику је само једна трећина светског просека, обрадиве земље једна трећина, пашњака четвртина, шума деветина и воде једна четвртина тог просека. У поређењу са Сједињеним Америчким Државама, ове површине су чак и мање. Обрадиве земље по становнику у Кини је само једна осмина оне у Сједињеним Државама а шуме само једна десетина.“

Мерено природним ресурсима, Кина је озбиљно сиромашна земља.

Све ово стављало је и ставља кинеску владу пред ужасавајућу дилему, у виду растућег несклада између становништва и ресурса.

Кинеска индустријализација у педесетим годинама је копирала совјетски нагласак на централном планирању и тешкој индустрији, а онда је бачена у конфузију у току Маових експеримената са „Великим скоком напред“. Ово се драматично променило када је 1978–79. године уведена Денг Сјаопингова политика економске либерализације. Иако су се највећи преображаји догодили у пољопривреди, током осамдесетих година прогрес је такође направљен у индустрији, трговини, производњи потрошних добара и спољној

трговини.

Државне индустрије су охрабриване да одговарају на тржишне реалности квалитета, цене и потражње; допуштено је приватно управљање малим предузећима, дозвољена су заједничка предузећа са страним фирмама, успостављене су посебне слободне зоне дуж кинеске обале и прокламовано је извозно усмерење. Након што је деценијама игнорисала источноазијски економски бум, Кина је попустила у својим марксистичким догмама и попела се у воз слободног тржишта. „Славно је постати богат“, бодрио је господин Денг свој народ и многима из тог народа није било потребно убеђивање у том погледу.

Задржавши чврсту контролу над оним што је могло бити увезено, Кина је охрабривала извоз текстила, кућних потрепштина, играчака, основне електронске опреме и сличних производа ниске технологије. Индустријски извоз који је 1980. године вредео једва 9 милијарди долара, скочио је на 37 милијарди до 1989. године. Од 1978. године (па све до 1989. године) кинеска спољна трговина расла је по стопи од 13,5 процената годишње.

Упркос Денговим економским реформама осамдесетих година прошлог века, вера у долазак новог међународног поретка није имала упориште у Кини. Тада само (касније се показало далековидо) предвиђање да је свет будућности веома налик на свет прошлости у коме они са стварном снагом имају последњу реч, сада (2010. године) јесте чињеница коју је стварност потврдила. У почетним фазама економске реформе Кина се упињала да држи трошкове одбране под контролом, али, свесна регионалних изазова, ниједног тренутка није била пољуљана аргументом да је војна снага анахрона.

У новијој историји Кина је имала граничне сукобе са Вијетнамом, Индијом и бившим СССР-ом, гаји дубоке сумње према Јапану, одбојан јој је хегемонизам и културни утицај Сједињених Држава, полаже право на Тајван и вероватно на територије даље на југу као што су Парацел и Спратли острва.

Стога, брига о војној снази и веровање да земља не би требало да зависи од страних снабдевача навела је Кину да распореди огромне ресурсе – не само фондове, већ и научнике, инжењере, истраживачке и развојне институције, индустријска постројења – у војну производњу више него у раст извозно оријентисане тржишне производње. Немогуће је рећи колики је удео кинеских ресурса тако распоређен, али Кина не би постала трећа светска нуклеарна сила за једну и по деценију (кинеска прва атомска

бомба експлодирала је 1964. године а до позних седамдесетих година прошлог века претекла је Француску и Британију као нуклеарне силе) без масовне концентрације ограниченог броја својих научних и технолошких талената. У првим фазама економских реформи Кина, дакле, није била у стању да усредсреди сву националну енергију на то да постане богата; капитал, материјал и рад морали су у великој мери да иду на одбрану, имплицирајући померање ка „непродуктивном инвестирању“ баш када је овој земљи било потребно што год је могуће више у дугорочном расту како би сустигла своје суседе.

Постојање маса људи (ресурс у коме Кина не оскудева) постаје економски корисније када друштво обезбеди квалитетно образовање, када охрабрује експериментисање и предузетништво и у себи садржи бројне обучене раднике, инжењере, научнике, истраживаче и техничаре. Брзорастуће становништво може да омете просперитет ако притисак великих бројева пренапрегне националне материјалне ресурсе и ако се људске способности и таленти не развијају.

Писменост – основни статистички показатељ за образованост – показује размеру проблема. Крајем осамдесетих година 20. века стопа описмењености одраслих била је 69 процената, што је тада значило да је око 220 милиона људи неписмено, од којих је било око три четвртине жена (што је кључни образовни дефицит широм света у развоју). Године 1987. у Кини је било приближно 128 милиона ученика у основним школама (око 90 процената деце у школском узрасту похађало је наставу), затим 54 милиона у средњим школама али је мање од два милиона остајало да стиче високо образовање, што је био делић генерације двадесетогодишњака.

Као и у већини земаља у развоју, за кинеску државу је било тешко да финансира образовање на одговарајућем нивоу. Док Сједињене Државе, Јапан и европске земље посвећују око 6 процената свог друштвеног производа образовању, у Кини су улагани велики напори да се распореди између 3 и 4 процента њеног много мањег друштвеног производа. Друга страна проблема била је то што је знатан део (по неким проценама више од трећине) научног особља био (осамдесетих) слабо упослен због недостатка одговарајућег посла.

После догађаја на Тјенанмену 1989. године, на почетку друге деценије Денгових реформи, неки умерени западни аналитичари отворено су се питали да ли ће Кина успети да оствари национално јединство и решеност да дочека изазове које баца глобална сцена (која се брзо мењала), или ће бити ометена унутрашњим поделама, регионалним напетостима и општим неуспехом да се главнина народа води према

циљевима владе. Проблем је дефинисан као фундаменталан; како режим може да се придружи међународној привреди док задржава политички и идеолошки монопол код куће? Процене тих анализа сводиле су се на то да после догађаја на Тјенанмену вођство не решава проблем, већ га пекиншка политика силе и цензуре само заобилази. Сви извештаји ових умерених аналитичара сведочили су о „нелагодности у народу“ уз оцене да распрострањена осећања издаје, неповерења и страха – посебно међу градским становништвом, образованим класама, можда чак у оружаним снагама – могу да ометају економски опоравак и да отежају Кини да ојача крхке везе са спољним светом.

Заиста, раст домаћег бруто производа Кине био је просечно 10 процената годишње од 1980. до 1988. године, а у 1989. години, „години Тјенанмена“, разочаравајућих 3,9 процената. Визија господина Денга, која се састојала од „варљиво једноставног циља“ да се домаћи бруто производ од око 300 долара по глави становника из 1987. године подигне на 1000 долара по становнику 2000. године, била је тада стављена на пробу. Начин на који је кинеско руководство решило „Тјенанменски проблем“ неким је тада изгледао бруталан и крвав. Далековидост господина Денга у избору пута којим ће се Кина развијати потврђена је данас (2010. године) недвосмислено самом чињеницом да је кинески друштвени производ око 3500 долара по становнику. Грубо речено, да је вођство Кине изабрало попустљивост и „демократске методе“ у решавању „тјенанменског проблема“, уз даље опадање стопе економског раста, реално би било очекивати раширену глад и милионе мртвих у наредној деценији. Подсетимо се „Великог скока напред“ 1957–1961. године, који је пореметио привреду, смањио производњу и расподелу хране и чији резултат је била катастрофа, са огромним жртвама процењеним на 30 милиона људи у току четири године, што представља вероватно највећи број умрлих од глади у модерна времена.

Важно је истаћи и озбиљне резерве које је кинеско руководство од почетка економских реформи гајило (опет далековидо!) према глобалној финансијској и комуникацијској револуцији која се, економски, огледала у систему даноноћне трговине капиталом и валутама, заједно са услужним делатностима и професионалцима који „додају вредност“ таквим трансакцијама. Основни разлог за такав однос према „белосветској продаји магле“ је, вероватно, то што је технократска елита која влада Кином од раних осамдесетих година прошлог века, добила високо образовање у областима инжењерства и природних наука.

Један добронамерни истраживач овако је 1987. године, описао потенцијално – идеалне резултате кинеских економских реформи:

„Идеално гледано, најбоља ствар која би могла да се деси целој Кини – предузетницима и сељацима, техничарима и праљама – била би да уживају постојан пораст реалног животног стандарда. Ово не би довело доходак по становнику све до западног нивоа, јер је, једноставно, разлика сувише велика; али би сигурно било огромно побољшање, ако би садашњи, застрашујуће низак годишњи доходак од 300–350 долара по становнику могао бити подигнут на онај мексички (1825 долара) или по могућству чак мађарски (2237 долара).“

Тако је изгледала почетна фаза кинеске економске реформе. У коликој мери је кинеско руководство успело у остваривању зацртаних циљева? Наводимо чињенице које треба да олакшају одговор на ово питање.

- Популација од 1,3 милијарде људи и радна снага од око 800 милиона. У пољопривреди данас запослено 45 процената радне снаге (више од 70 процената у седамдесетим годинама 20. века);
- Део становништва који зарађује испод једног долара дневно (граница сиромаштва) пао је на мање од 10 процената 2005. године;
- Бруто друштвени производ од око 3500 долара по становнику;
- Извоз високе технологије премашао је 250 милијарди долара 2007. године, а целокупни кинески извоз је те године достигао 1000 милијарди долара;
- Све више кинеских студената (углавном последипломаца) враћа се кући по завршеним студијама. Од 2002. године одлази у просеку 120000 студената годишње, а број повратника се повећао са око 10000 године 2001, на више од 35000, 2005. године;
- Издавања за науку и истраживање достигла су 2,4 процента бруто друштвеног производа 2009. године. (Упоредите то са 0,3 процента бруто друштвеног производа у Србији, исте те године.)

На крају, неко би могао да пита (или да се запита) какве везе, све ово претходно, има са нашом малом заједницом, Србијом?

Искуство НР Кине, посебно у првој фази економских реформи, могло би да инспирише, олакша и омогући налажење решења за друштвено – економске проблеме и препреке са којима се наша заједница суочава.

Тврђења да „постоји само запад“ и да „Европа нема алтернативу“, не само да замагљују видике, сужавају маневарски простор и одбацују реалну алтернативу, већ су, очигледно, и неистинита.